

stems from allegations that midwives and physicians working along the border issued American birth certificates to infants born in Mexico. The deputy director of the ACLU's Immigrants' Rights Project, Lee Gelernt, commented: "The Trump administration's attempt to deny passports to long-term American residents living in border areas is just one more inhumane act in a series of unlawful actions."⁶²

Abstract

Hispanics are an important part of American society and a challenge to state policies. Non-Hispanics have to deal with neighbors celebrating different holidays, employees who do not speak English, or friends living in fear of deportation. The state has to face the problem of effective control over foreigners staying in the country and what is more important over illegal crossings at the Mexican-American border. National security has become extremely important since the 9/11 terrorist attack. Since then, American immigration policy is considered an integral part of the national security strategy. Donald Trump, the 49th president of the United States is well known for his hard stance on immigration issues. Many of changes already introduced or still planned to be implemented into American immigration policy would affect a huge part of almost 60 million group of Hispanics living in the USA. The article discusses major changes in American immigration law and policy during Donald Trump's early presidency influencing mostly the situation of Spanish speaking population of the USA.

Keywords

Hispanics, immigration policy, Trump, illegal immigration, dreamers, family reunification

⁶² Alex PAPPAS: 'State Department pushes back on report about Hispanics being denied passports.' Fox News, August 30, 2018, fxn.ws/2NyrdHH. [Downloaded: August 31, 2018]

KONTRA RÉKA

A kubai függetlenség nemzetközi viszonyrendszerben: USA, Spanyolország, Kuba

A Monroe-doktrína megszületése és az USA korai külpolitikája

A doktrína megszületését többek között az angolokkal szemben 1812–1814-ben lezajlott második függetlenségi háború elszenvedése, a hanyatló spanyol jelenlét, illetve annak helyére lépő brit és orosz előretörés indokolta. I. Sándor, orosz cár 1821-es rendelkezése elvette a halászlé, kereskedelmi és hajózási lehetőséget a külföldiektől egészen a Bering-szorostól délre az 51. szélességi fokig, eltolva az európai gazdasági terjeszkedés lehetőségét az USA irányába. Nagy-Britannia ekkor egykori gyarmatával közös megoldást fontolgatott, mely a században több ízben is felmerült, ám az amerikai elnökök óva intették utódaikat ettől a lehetőségtől, mint Thomas Jefferson Monroe-nak címzett levelében is felhívja erre a figyelmet: „Nagy-Britannia az a nemzet, mely a legtöbbet árthat nekünk” – írja Jefferson.¹ Alfred Mahan² admirális a század második felében Nagy-Britanniát tekintette a legveszedelmesebb riválisnak, mellyel úgy véli, a lehető legjobb viszonyt szükséges ápolni, de a szövetség kérdését kizárja. 1823-ban Monroe elnök kongresszusi üzenete doktrína formájában az ország külpolitikai hagyományává vált, mely konkretizálta az ország külügyi mentalitását, Henry Kissinger megfogalmazása szerint „egyszóval, az Egyesült Államok külpolitikája abban állt, hogy nincs külpolitikája.”³ A szemléletmód alapján egy nyugati irányú terjeszkedés nem külügyi, hanem szigorúan belügyi aktus, melyet Madison, majd Monroe elnök is ennek szellemében értékelt: „minél jobban terjesztjük országunk területét, [...] annál nagyobb cselekvési szabadsága lesz mindkét kormányzatnak, ahogy biztonságunk is szilárdulni fog: [...] Egy ország területe, [...] jelentős mértékben meghatározza a nemzet karakterét. Jelzi erőforrásait, lakossága méreteit, fizikai erejét.”⁴

Elkerülhetetlenül merült fel Kuba bekebelezése az 1890-es években. Már az első komoly konfliktus, a tíz éves háború⁵ is veszélyeztette az amerikai gazdaságot, il-

¹ „From President Monroe's Annual Message to Congress December 2.” In United States. President (1817–1825: Monroe): *The Monroe Doctrine also Jefferson's Letter to Monroe*, Veterans of Foreign Wars of the U.S., Americanization Dept., 1920, 4.

² Alfred Thayer Mahan (1840–1914): az USA admirális, történész, a newporti Haditengerészeti Főiskola oktatója, egyik vezetője. Jelentős szerepe volt az USA tengeri terjeszkedésében, vizsgálta Európa és az Egyesült Államok tengeri erőviszonyait, nézeteit több könyvben és tanulmányban is kifejtette.

³ Henry KISSINGER: *Diplomácia*, Budapest, Panem Könyvkiadó, 2008, 27.

⁴ KISSINGER: i. m. 23.

⁵ Tíz éves háború (1868–1878): a kubai felkelők első komoly, a spanyol félnek is veszteségeket okozó fegyveres fellépése, mely spanyol győzelemmel végződött.

letve a társadalmi rendet. Menekültek tömege jelent meg a szomszédos országban, melynek időzítése egy kevésbé szerencsés periódusra esett. A polgárháborút követő kényes időszakban az Észak és Dél között feszülő társadalmi kérdések, mint a rabszolgaszabadság vagy a faji előítélet magát az amerikai közvéleményt is rendkívül megosztotta. A bevándorlókkal kapcsolatos nehézségek ezen aspektusa az 1895-ös kubai függetlenségi harc támogatásakor is felmerült a Kongresszus berkein belül az országra és a Vörös kereszt intézményére rótt teher enyhítése céljából. Az ország érintettségéből adódott, hogy már 1898 előtt is kínáltak az USA elnökei több kompromisszumos megoldást, melyet a spanyol fél rendre elutasított. Valamennyi vezető, egészen William McKinley-ig fel volt készülve egy esetleges összecsapásra, idomulva a Monroe-üzenet politikájához, melynek Kubát célzó expanzív sugallata Jefferson elnöktől származott: „Őszintén bevallom, hogy Kubára mindig is úgy tekintettem, mint a legérdekesebb területi kiegészítésre, mely államunk részét képezhetné.” – írja Jefferson⁶. A latin-amerikai függetlenségi harcok már 1818-ban külügyi aktusra sarkallták az Egyesült Államokat és törvényi formát öltött a korábban már felmerült szigorú semlegesség elve, mely csupán látszólag volt semleges. Idegen, elsősorban európai államokkal, legfőképpen Spanyolországgal szemben tilalmat rendelt el a hadihajók amerikai kikötőkben történő felszerelésének kérdésében, ellenben a latin-amerikai viszonyok tárgyáról nem rendelkezvén, lehetővé tette, hogy a felkelőket amerikai felségvizek területén kívül elláthassák a szükséges fegyverzettel.⁷

Az ostendei nyilatkozat tartalma

A meggyengült Spanyolország és Portugália helyzete észak-amerikai szemszögből az expanzív Európa hanyatlását jelezte alkalmat teremtve arra, hogy az új kontinens sikeresen védje érdekeit a gyarmattartókkal szemben. A Monroe-doktrína egyszerre motiválja és fékezi a kubai intervenciót, ami a konkrétumok hiányából fakad. Nem avatkozik be európai konfliktusokba,⁸ ám tisztázatlan, hogy az Európában zajló vagy európai hatalmakat érintő ellentétekre vonatkozik-e. Intervencióra kerülhet sor, ha az ország jogai, érdekei veszélybe kerülnek,⁹ valamint egy már függetlenségét deklarált államot érő gyarmattartói támadás esetén is, amit az USA saját biztonságát veszélyeztető lépésként értékel.¹⁰ Kuba esetében várható volt, hogy az utóbbi lehetőség megvalósul, így üzleti ajánlatokkal igyekezett a külügy elhárítani

⁶ *The Monroe Doctrine...*, 5.

⁷ MAGYARICS Tamás: *Az Egyesült Államok külpolitikájának története*, Budapest, Eötvös József Könyvkiadó, 2000, 57.

⁸ *The Monroe Doctrine. President Monroe's seventh annual message to Congress*, December 2, 1823. ourdocuments.gov/doc.php?flash=false&doc=23&page=transcript (2020. 04. 29.)

⁹ *The Monroe Doctrine*

¹⁰ „De egy kormány, mely deklarálta és fenntartja függetlenségét, melynek függetlenségét elismerjük, nem nézhetnénk tétlenül annak Európából érkező elnyomását, vagy bárminemű kontrollját, így ezt az Egyesült Államokkal szembeni barátságatlan lépésként ítélnénk meg.” – *The Monroe Doctrine*.

a háborút. 1854-ben James Buchanan,¹¹ John Mason¹² és Pierre Soulé¹³ követek fogalmazták meg az ostendei nyilatkozatot, az USA eddigi legkomolyabb vásárlási szándékát, kiegészítve az ebből adódó spanyol előnyökkel és amerikai indokokkal. Érvrendszerük három témakört ölel fel, melyek közt szerepel Kuba geográfiai helyzete és az ebből adódó kereskedelmi lehetőségek. A biztonsági szemponttal is találkozunk a lakossági elégedetlenség és a lappangó konfliktus okán, az országot terhelő szüntelen bevándorló áradattal együtt, mely politikai vagy gazdasági okokból a szigetről érkezett.

A spanyol nézőpontra helyezkedve a követek az anyagiak mellett az ország előnyös nemzetközi megítélését is hangsúlyozták, melyet a Királyság az európai nagyhatalmak körében kivívhatna. Spanyolország hiányos infrastrukturális jellegére rámutatva a vasútfejlesztés lehetőségével utalnak az abból származó gazdasági profitra, mely megvalósítható az amerikaiak által fizetett összeg csupán 2/3 részéből. Fejlett vasúthálózat nélkül lehetetlen megoldani az állandó belső piacot, nem beszélve az európai szintű külkereskedelemtől. A beruházás mellett az ország anyagilag is stabilizálódna kiváltva hitelét Nagy-Britanniától. Az utolsó néhány érv már a gyarmattartás nehézségeire vonatkozik, a helyi kormányzat költséges üzemeltetésének felszámolásáról kívánja meggyőzni partnerét. Előnyösebb egy jelentős összegért megszabadulni a szigettől, mely alig termel profitot, mintsem elveszteni egy költséges háború árán. Az észérvek felsorakoztatását egy figyelmeztetés követi, miszerint a megvalósuló üzlet megóvná a két ország kapcsolatát, hiszen a két fél viszonya már korábban sérült, amikor Kubában amerikai állampolgárokat tartóztattak le spanyol hivatalnokok.¹⁴ Egy komoly fegyveres kubai felkelés során viszont szomszédjukat kell támogatniuk, megtörve 1818-as semlegességüket.

Kuba mint gazdasági érdekszféra

Spanyol szempontok és az ostendei nyilatkozat

Spanyolország hosszú ideig élvezte a gyarmataiból származó profitot, a dél-amerikai területek századeleji önállósulásáig. A spanyol gazdasági elképzelések tervezete szabadkereskedelemre épült, mely elsősorban a gyarmati szabályozás hiányát, a szabad rabszolgakereskedelmet, a termőföldek szabad adás-vételét jelentette.¹⁵ A vám és a monopólium főként a kolonizáló hatalom privilégiumai voltak, melyek-

¹¹ James Buchanan (1791–1868): az USA 15. elnöke (1857–1861), 17. külügyminisztere (1845–1849), majd londoni nagykövet 1853–1856 között.

¹² John Young Mason (1799–1859): az USA párizsi nagykövete 1854–1859 között.

¹³ Pierre Soulé (1801–1870): az USA szenátora, majd madridi követ 1852–1854 között.

¹⁴ *The Ostend Manifesto, 1854*. San Diego State University, Department of Political Science. (2020. 04. 28.)

¹⁵ SEMSEY Viktória: *Spanyolország és Latin-Amerika 19–20. századi rövid története*, Budapest, Zsigmond Király Főiskola, 2010, 21.

re alapozva 1792-ben kijelentette a kubai születésű, de spanyol érületű ügyvéd és közgazdász, Francisco de Arrango, hogy Kuba a világ leggazdagabb gyarmatává tehető.¹⁶ A Kubából származó érdemi haszon az anyaország számára csupán a század közepéig tartott. Elsődleges oka a fejlődő USA volt, mely egyrészt északi államai által dolgozott a rabszolgaszolgálat feloldásán, így Kubából népszerű úticéllá vált a bevándorlók számára csökkentve az ültetvényeken a munkaerőt. Az 1820-as évekre már az USA jelentette a gyarmat számára a fő külkereskedelmi partnert, 1827-re már komolyabb összegeket investált a kubai ültetvényekbe, ekkoriban 2067 kávé-, 1000 cukornád-, valamint 5534 dohányültetvény volt amerikai érdekeltségű.¹⁷ A század közepére a Spanyol Királyság már elvesztette a gazdasági kontrollt Kuba felett, amit az USA havannai főkonzulja is konstataált: „Kuba gazdaságilag már az Egyesült Államoktól függ, bárha politikailag még Spanyolország kormányozza.”¹⁸ A spanyol államkincstárt túlterhelte a gyarmati közigazgatás fenntartása, tehát az ostendei nyilatkozat már a század közepén megjósolta a nyilvánvaló jövőképet. 1862-ben a kubai költségvetés csupán 3%-át fordították ténylegesen a sziget javára.¹⁹ Hat év elteltével a spanyol belügyi válság tovább rontotta a pénzügyi helyzetet, melynek negatív hatása a gyarmaton csapódott le, a költségvetés jelentős részét az anyaország támogatásának szentelték. A krízisből adódóan egyre több spanyol érkezett a szigetre, mint gyarmati tisztségviselő, így nem a spanyol, hanem a Kubai államkasszát apasztották. A sziget gazdasági fejlesztése ennek fényében ellehetetlenült, felemésztette az apparátus fenntartása.

A tíz éves függetlenségi háború következtében szilárdult meg a három igazán jelentős politikai elképzelés: reformista, annexionista és függetlenség-párti. Spanyol szempontból a reformisták a gyarmati államjogi viszony lehetséges fenntartóiként jelentek meg, hiszen lojálisak maradtak az országhoz, reformokat követelve az elszakadás helyett. Társadalmi összetételüket vizsgálva egyértelműen a fehér kreolok dominanciája rajzolódik ki, aminek gazdasági és politikai okai egyaránt vannak. Egyrészt ők helyezkedtek el a társadalmi piramis csúcsán, mint importkereskedők, ültetvénytulajdonosok és a legvagyonosabb kubai oligarchák, akiknek érdekeit az anyaország is védte. A spanyol-reformista viszony stabilitását bizonyítja, hogy két spanyol kormányzó is, Francisco Serrano²⁰ és Domingo Dulce²¹ támogatta a törekvést.²²

¹⁶ SEMSEY Viktória (szerk.): *Latin-Amerika 1740–1850: A gyarmati rendszer felbomlásától a független államok megalakulásáig*, Budapest, KRE – L'Harmattan, 2013, 270.

¹⁷ SEMSEY (2010): 24.

¹⁸ Uo., 25.

¹⁹ Uo., 36.

²⁰ Francisco Serrano y Domínguez (1810–1885): La Torre hercege, Kuba főköormányzója 1859–1862 között. Jelentős szerepe volt a II. Izabellát detronizáló 1868-as forradalomban. 1868–1871 között az ország régense, majd 1884-től párizsi nagykövet.

²¹ Domingo Dulce Garay (1808–1869): Castelflorite márkija, a királyi palota őrségének vezetője. Két alkalommal Kuba főköormányzója, először 1862–1866 között, majd halálának évében.

²² SEMSEY (2013): i. m. 187.

A csoport legfőbb célként a spanyol monopolkereskedelem megszüntetését, valamint az emancipáció egy olyan formáját tűzte ki, melyben két lehetőséget irányoztak elő: az autonómiát, vagy a spanyol és kubai jogok egyenlő rangra emelését. Az ostendei nyilatkozathoz való spanyol hozzáállást valószínűleg befolyásolta a reformisták léte. Ettől a rétegtől Spanyolország támogatást remélhetett, feltételezve, hogy közösen megfékezhetik a többiek elégedetlenségét, illetve az észak-amerikai szívóerőt. A dokumentumot vizsgálva, Spanyolország számára is előnyös az ajánlat, ám a korábban említett indok mellett több tényező is dominált, amikor a Korona elutasította az üzletet. Egyrészt az USA-val történő intenzív kubai gazdasági interakció a gyarmattartó ország számára is jelenthetett némi bevételt, ám egy függetlenség vagy annexió elvágja ezt a pénzügyi forrást, sőt a spanyol–kubai cukorkereskedelmi viszonyok is megváltoztak volna, a cukor kedvező árának megszűnésével. Másrészt szerepet játszott Spanyolország reprezentációja, illetve külpolitikai megítélése az európai politikai hadszíntéren. Egészen a 19. század első feléig magáénak érezhette a nagyhatalmi státuszt gyarmatbirodalma okán, mely apránként elveszett a függetlenségi mozgalmak következtében. A gyarmatok önállósulásával párhuzamosan egy új, Spanyolország számára fenyegető jelenség kezdett kibontakozni, a „latin-angolszász faj versenye,”²³ azaz a spanyol–amerikai rivalizálás.

Az USA és a sziget kapcsolata

Az 1870-es évektől az USA gazdasági fejlődésének elemévé vált a kubai migráció biztosítása a szükséges munkaerőt. Megjelentek a monopóliumok, különböző trösztök és holdingok, továbbá innen érkezett a kávé, a cukor, és a luxustermékek. 1890-ben létrejött a latin országokkal egy kölcsönösségi vámtervezet, mely bizonyos cikkekre vámmentességet biztosított. Olyan mértékben lendítette fel az államközi kereskedelmet, hogy Kuba több mint 50 millió dolláros amerikai befektetéseket tudhatott magáénak, illetve a szigetre irányuló amerikai export 1894-re már 20 millió dollár körül mozgott.²⁴

A gazdasági kapcsolatok mellett, a kubai migráció összetett indokaiból kifolyólag szoros viszony alakult ki a felek között. A század első felében a polgári rétegek gyermekei folytatták tanulmányaikat az USA-ban.²⁵ Visszatérésükkel új szemléletmódot teremtettek a polgári társadalomban, ami a későbbi felkelések mozgatórugójaként is elkönnyvelhető. A század közepétől nem csupán a tanulni vágyó fiatalok hajóztak az USA-ba, hanem a gazdasági bevándorlás is komoly méreteket öltött,

²³ Daniel FERNANDEZ DE MIGUEL: *El enemigo yanqui. Las raíces conservadoras del antiamericanismo español*, Madrid, Genuve Ediciones, 2012, 37.

²⁴ MAGYARICS: i. m. 80–105.

²⁵ Francisca LÓPEZ CIVEIRA: „Relaciones controversiales y la construcción del Partido Revolucionario Cubano en Estados Unidos”. In Alessandra Lorini (szerk.): *Una relación íntima y controvertida: Estados Unidos y Cuba entre los siglos XIX y XX*, Firenze, Firenze University Press, 2005, 11–12.

főként 1868-tól kezdődően, mely az amerikai székhelyű kubai csoportok, azaz az annexionisták és függetlenségek valódi szervezkedésének kezdetét jelentette. A korábban már említett reformista szekció meggyengült, ennek fő oka a sziget társadalmi ellentéteiben gyökerezett. Ez az irányvonal nem kínált megoldást a fekete rabszolgák számára, akik lázadás formájában adtak hangot elégedetlenségüknek. Az események láttán az oligarchák feltehetően elbizonytalanodtak Spanyolország erejével kapcsolatban. Az annexionista csoport iránt kezdtek érdeklődni, melyet pozíciójuk és a rabszolgaság intézményének védelmével azonosítottak, ráadásul kiegészült a magas fokú ipari fejlettséggel is. Társadalmi összetétele kevésbé különbözhetett a reformistákétól, ugyan szélesebb spektrumot ölel fel, de a rabszolga réteg támogatását ez a tervezet sem élvezte. A legszélesebb társadalmi skálát összefogó mozgalmat a függetlenségek alkották, hiszen ebben az esetben a rabszolgák is reménykedhettek a politikai jogok megszerzésében.

A század második felében kezdetét vette a forradalom és a szuverén állam előkészítése, amit elsősorban José Martí²⁶ munkássága segített elő. 1898-ig több forradalmi szervezet is alakult, a legjelentősebbek az *Ejército Libertador*²⁷, a *República de Armas*²⁸, a *Partido Revolucionario Cubano*²⁹, a *Comité Revolucionario de Nueva York*³⁰, melyek többnyire New York, Tampa és Cayo Hueso területén lokalizálódtak.³¹ A kubai bevándorlók letelepedésüket követően azonosulva a Monroe-elvvel, gyökereiket őrizve berendezkedtek az országban. Az évek során nem kizárólag politikai köröket létesítettek, hanem iskolákat és újságokat alapítottak. New York elsősorban José Martí okán kiemelendő, illetve jelentős méretű latin közösséggel is rendelkezett. Martí 1880-ban költözött oda és egészen 1895-ig élt, ám érdemi munkássága csak később, Tampában bontakozott ki a *Comité Revolucionario de Nueva York* szervezetéhez történő csatlakozással. Tampában Ramón Rivero³² fogta össze az emigránsokat, és működtette a *La Revista de Florida* hetilapot, mely elsősorban a munkásréteget megszólítva szocialista vonalat képviselt.³³

²⁶ José Martí (1853–1895): kubai irodalmár, szabadságharcos és a nemzeti függetlenség szellemi atyja, aki az USA-ban székelő mozgalmakat egyesítve dolgozott a spanyoloktól való elszakadáson. Fiatalon spanyolországi száműzetéssel sújtották, ahol jogi és bölcsészdiplomát szerzett. Visszatérését követően Mexikóban, majd Guatemalában élt, 1880-ban pedig az USA-ba szökött, ahol megkezdte a függetlenségi szervezkedést.

²⁷ Ejército Libertador: 1868-ban létrejött felszabadító hadsereg, mely tevékenyen működött a második, sikeres függetlenségi háborúban, főparancsnoka Máximo Gómez, helyettese Antonio Maceo.

²⁸ República de Armas: 1869-ben a függetlenségi háború kezdetén létrejött alkotmányozó, kormányzati szervezet, első elnöke Carlos Manuel de Céspedes volt.

²⁹ Partido Revolucionario Cubano: 1892-ben José Martí által létrehozott forradalmi, politikai szervezet, mely a függetlenségi törekvések folyamatait irányította (továbbiakban PRC).

³⁰ Comité Revolucionario de Nueva York: José Martí 1880-ban alapított szintén a függetlenséget szorgalmazó szervezet.

³¹ LÓPEZ CIVEIRA: i. m. 12.

³² Ramón Rivero: kubai származású újságíró, a függetlenségi mozgalom megsegítése céljából több lapot is működtetett az USA-ban.

³³ LÓPEZ CIVEIRA: i. m. 20.

A három város mindegyike rendelkezett helyi szervezetekkel, melyek közös munkáját Martí fellépése hangolta össze, igyekezett kapcsolatot teremteni és hálózatot létrehozni a csoportok között. Ennek egyik érdemi eseménye volt Máximo Gómez Báez³⁴ és Antonio Maceo³⁵ tábornokokkal lezajlott találkozó, ami támogatást adott Martí fáradozásainak. Létrehozta 1892-re a PRC-t, mely 1895-re a forradalmi szervezkedés fő bázisául szolgált, ráadásul a nők számára is megadta a lehetőséget, hogy forradalmi klubokat alakítsanak.³⁶ Érdemes külön említést tenni Cayo Hueso kubai közösségéről, melynek vegyes összetétele bizonyítja, hogy a függetlenségek és annexionisták milyen széles társadalmi spektrumot tudhattak magukénak. A szervezkedők közt nem csupán a munkaerőt képviselő csoport vett részt, hanem gyártulajdonosok is. Mindez tükrözi azt a társadalmi és gazdasági bizonytalanságot, melyet a spanyol dominancia hanyatlása okozott, mindazonáltal azt is ki kell emelni, hogy a társadalmi csoportok motivációja korántsem azonos. Míg a tulajdonos réteg a korábban már részletezett gazdasági szempontból kívánt szakítani az anyaországgal, addig a többiek a köztársaság és a politikai egyenlőség lehetőségei motiválták. A szervezkedésbe a latin bevándorlók mellé állva az USA angol-szász állampolgárai is bekapcsolódtak.

A kubai függetlenségi harc visszhangja az Egyesült Államokban és Spanyolországban

Út az intervencióig

1896-ban Cleveland hivatali időszakának végén került ténylegesen terítékre a beavatkozás kérdése, mely elsősorban nem a konkrét fegyveres cselekvést körvonalazta, hanem a Monroe-doktrína értékelését.³⁷ Cleveland nem ellenezte az intervenciót, a tényleges fellépés elodázását elsősorban az aktuális gazdasági helyzet³⁸ és Kuba bizonytalan államisága³⁹ indokolta.

³⁴ Máximo Gómez Báez (1935–1905): dominikai származású katonai vezető, aki mindkét függetlenségi harcban részt vett a felkelők oldalán.

³⁵ Antonio Maceo (1845–1896): kubai származású katonai vezető, aki mindkét függetlenségi harcban részt vett preferálva a gerilla harcmodort

³⁶ LÓPEZ CIVEIRA: i. m. 26.

³⁷ *Congressional Record*, Vol. 28, 54th Congress, 856, The Monroe Doctrine, Wollcott felszólalása.

³⁸ Az 1890-es évek gazdasági visszaesést hoztak az USA-nak, az ausztrál aranylelőhelyek következtében az aranyvaluta is meggyengült, felmerült a bimetalizmus bevezetésének kérdése. A gazdasági nehézségek McKinley hivatalba lépésére stabilizálódotok, melyhez hozzájárult, hogy Alaszkában aranylelőhelyeket tártak fel az évtized második felében.

³⁹ Kuba több alkotmányt is bocsátott ki a század elejétől kezdve, miközben a spanyol jelenlét továbbra is gyarmati státuszban tartotta, így megkérdőjelezhető volt szuverén államisága.

A Szenátus 1896. január végén tárgyalásra bocsátotta William Joyce Sewell⁴⁰ beadványát, melyben felhívja a figyelmet a kubai események kapcsán az USA integritásának védelmére.⁴¹ A Madridban székelő amerikai ügyvivő pedig részletes jelentésben számolt be a külügyminisztériumnak a lakosság elleni brutalitásról,⁴² mely fokozta a spanyolelles hangulatot. Az információk az amerikai közvélemény szociális érzékenységéből fakadóan ösztönzően hatottak a beavatkozást illetően. John Sherman, külügyi államtitkár is kifejtette 1897-es levelében a washingtoni spanyol nagykövetnek, hogy az USA amerikai populáció és az emberiség nevében felhatalmazott a cselekvésre,⁴³ erre a Monroe-doktrína szintén jogalapot szolgáltatott. A lappangó feszültséget tovább tetézte a Kubában tartózkodó amerikai állampolgárok bebörtönzése⁴⁴, és a felkelők kétségbeesett rombolása, mely többnyire az amerikai ültetvényeket érte. Az USA egyes állampolgárainak letartóztatása kapcsán Valeriano Weyler⁴⁵ emlékirataiban kifejtette, hogy az eljárás alá vont személyek kémei, tevékenységüket pedig támadásnak tekintik, így háborúra háborúval felel.⁴⁶

Spanyolország aggódva figyelte az Egyesült Államok diplomáciai távolodását, a feszültség enyhítésének reményében összeállított egy jegyzéket, melyben rámutatott a kubai elköteleződés „hasztalanságára”. A Korona jelentéktelennek ítélte a cukorból származó amerikai profitot, melyet a befektetők úgy féltettek. Spanyol számítások szerint tonnánként, nem közvetlen adó formájában 75 cent került csupán az államkasszába. A megrongálódott ültetvények kapcsán állítják, hogy ez a veszteség kevésbé jelentős, mint egy Spanyolország és az USA közt lezajló háború, ami felesleges annak fényében, hogy a spanyol haderő az amerikai magántulajdon is védi.⁴⁷

McKinley elnökségétől kezdve erősödött az igény Kuba hadviselő félként történő elismerésére. Kieleződött az elnök és a Kongresszus közti véleménykülönbség, aminek oka az új elnök politikai természetében is keresendő. Kohlsaas⁴⁸ visszaemlékezéseiből ismeretes McKinley érzékeny személyisége és békepartí politikája.

⁴⁰ William Joyce Sewell (1835–1901): ír származású new jersey-i szenátor, 1851-ben emigrált az Egyesült Államokba. Harcolt a polgárháborúban, 1865-re már tábornoki rangban. Politikai karrierjét 1871-ben kezdte, szenátori pozícióját két ízben viselte, 1881–1885 és 1895–1901 között.

⁴¹ *Congressional Record*, Vol. 28, 54th Congress, 856, The Monroe Doctrine, Wollcott felszólalása.

⁴² Linares spanyol parancsnok és Jesús Rabi, a felkelők egy vezetője közti ideiglenes megegyezést követően a spanyol fél a kubai sikerektől felháborodva, megszegte szavát, négy kubai lakost vett őrizetbe, hármat kivégezt, egy 11 éves fiút pedig életfogytiglan láncra veretett. *Congressional Record*, Vol. 28, 54th Congress, 2123, „Spanish brutality”.

⁴³ Enrique DE MIGUEL FERNÁNDEZ: *Azcárraga, Weyler y la conducción de la Guerra de Cuba*. Tesis Doctoral, Universitat Jaume I., 2008, 261.

⁴⁴ *Congressional Record*, Vol. 28, 54th Congress, 2196, „Alleged imprisonment of american citizens by Spain”.

⁴⁵ Valeriano Weyler y Nicolau (1838–1930): Tenerife márkija, spanyol tábornok, aki a tíz éves háborúban is harcolt a lázadók ellen. Kuba gyarmati főkormányzói pozícióját viselte 1896–1898 között.

⁴⁶ DE MIGUEL FERNÁNDEZ: i. m. 160–161.

⁴⁷ *Congressional Record*, Vol. 28, 54th Congress, 2829–2832.

⁴⁸ Herman Henry Kohlsaas (1853–1924): McKinley barátja, kiadótulajdonos, több elnök politikai tanácsadója egészen McKinleytől Coolidge elnökig.

Elnöki posztjához wall street-i barátai Marcus Alonzo Hanna⁴⁹ és Charles Daws⁵⁰ segítették hozzá, ami miatt a Kongresszus élesen bírálta.⁵¹ McKinley a történet nélkülözve a megalkuvás és agresszió nélküli megoldások híve volt. Idealizmusa elődjével való 1897-es beszélgetésben is megmutatkozik, hiszen míg a gyakorlott és realista Cleveland látta, hogy Spanyolországgal a diplomácia mélypontra jutott a kubai érdekszféra miatt, addig McKinley naivan elkerülhetőnek titulálja a feszültséget – „Cleveland azt mondta: Nagyon sajnálom elnök úr, hogy háborúba keveredik Spanyolországgal. Ez két éven belül bekövetkezik. Semmi sem állíthatja meg. McKinley hitt abban, hogy elkerülheti. Békés természete még csak nem is gondolt a háború lehetőségére.” – írja Kohlsaas.⁵² A realitás 1898 áprilisában oly mértékben megrázta, hogy barátja, Kohlsaas előtt állítólag elsírta magát. Úgy vélte, az ország katonailag felkészületlen egy konfliktusra, a Kongresszus eltökéltsége márpedig előbb-utóbb kivívja a beleegyezést is az intervencióba, melyet az elnök kerülni igyekezett.⁵³

A Kongresszus 1897-től erősödő nyugtalansága okán az elnök összefoglalta aktuális álláspontját és annak konkrét okait. Továbbra is szilárdan kitartott a békés intézkedés mellett, melyet elsősorban a Canovas⁵⁴ halálából következő új spanyol kormány felállítása indokolt. Hitte, hogy az új apparátussal céljainak megfelelően fog szót érteni, mivel a kapcsolatfelvételt követően Spanyolország ígéretet tett az emberséges bánásmód, a magántulajdon és a szigeti autonómia tiszteletére. A Kongresszust biztosította az ott tartózkodó amerikai állampolgárok és tulajdonuk védelméről, melynek már elődje is nagy figyelmet szentelt.⁵⁵

Annak ellenére, hogy Kuba több alkalommal bocsátott ki alkotmányt, az elnök az elismerés diplomáciai aktusától tartózkodva kétségbe vonta Kuba nemzeti státuszát – szerinte Spanyolország egyébként is gyenge, hogy uralmát fenntartsa.⁵⁶ McKinley ezen álláspontja Adams külügyminiszter Monroe-doktrína előtti politikáját tükrözi. Ahogy Kissinger fogalmaz: „Amerika lelkesen üdvözölt minden demokratikus kormányt, de tevélegesen egyik mellett sem kötelezte el magát”, hiszen

⁴⁹ Marcus Alonzo Hanna (1837–1904): üzletember, iparmágus, aki McKinley elnököt pozíciójára segítette. Elsődleges tevékenységi köre a bank és szolgáltatási szektorra korlátozódott, miközben Kohlsaas mellett McKinley tanácsadója és 1897-től haláláig szenátor.

⁵⁰ Charles Dawes (1865–1951): az USA alelnöke 1925–1929 között, illetve az első világháború utáni, európai gazdaságot megsegítő Dawes-terv szellemi atyja.

⁵¹ *Congressional Record*, Vol. 31, 55th Congress, 3745–3747, Jeremiah Botkin képviselő felszólalása.

⁵² Henry Herman KOHLSAAS: *From McKinley to Harding: Personal recollections of our presidents*, New York, Charles Scribner's Sons, 1923, 64, archive.org/details/frommckinleytohaokohl/page/64 (2021. 01. 06.)

⁵³ Uo., 66.

⁵⁴ Antonio Cánovas del Castillo (1828–1897): politikus, történész, az 1876-os spanyol alkotmány szerzője. Spanyol miniszterelnök hat hivatali időszakban, utoljára 1895–1897 között, támogatta a Bourbon-restaurációt.

⁵⁵ William MCKINLEY: *The Alternatives in Cuba*, U.S., Department of State, Papers Relating to Foreign Affairs, Washington, 1897, pp. vii–xxxiv, mtholyoke.edu/acad/intrel/mkinly.htm (2020. 05.02.)

⁵⁶ Uo., vii–xxxiv.

„Amerika mindenki szabadságának és függetlenségének pártfogója. De csak saját szabadságának és függetlenségének bajnoka és védelmezője,”⁵⁷ így nyíltan elutasítja az európai konfliktusokban való részvételt. A Kubában tartózkodó amerikai állampolgárok életének és tulajdonának biztonsága viszont fontos mozgatórugónak bizonyult, hiszen ennek eredményeképp indul útjára a Main cirkáló, ráadásul McKinley az amerikai Vöröskereszt elnöknőjét is Kubába küldte a Spanyolországgal történő diplomáciai egyeztetést követően karitatív tevékenység végzése céljából.⁵⁸

1898 februárjában a cirkáló baleset következtében elsüllyedt Kuba partjainál. A kivizsgálás eredménye alapján ugyan a spanyolok vétketlenek bizonyultak, melynek dokumentációját az elnök eljuttatta a Kongresszushoz,⁵⁹ ám a közvélemény körében a spanyollelenezés hangulat egyre fokozódott. McKinleyre immár politikai és társadalmi nyomás is nehezedett, így április 11-én tájékoztatta a Spanyolországgal kapcsolatos végleges álláspontjáról a Kongresszust. A dokumentumot a sokak által sérelmezett pontok elismerésével indította, mint a gazdasági veszteség vagy a humanitárius válság, mely egyre nagyobb terhet rótt az amerikai Vöröskereszt intézményére is. A humanitárius kérdés kulcsfontosságúvá a Weyler által felállított koncentrációs táborokban uralkodó körülmények váltak. Ezek megszüntetése érdekében McKinley már felvette a kapcsolatot a spanyol féllel és jelenleg azon dolgozik, hogy a krízist békés megegyezés útján orvosolja, nem mint beavatkozó, hanem mint közvetítő fél. A kompromisszumos javaslatot egy ambivalens fordulat követi, mely az intervenció lehetőségére, illetve annak okaira irányítja a figyelmet. Amennyiben a békés út kivitelezhetetlennek bizonyul, felhatalmazást kér a Kongresszustól a katonai beavatkozásra. Az üzenet a címzettek körében zavart okozott a megfogalmazással, hogy a béketeremtés a legfőbb cél. Kétértelműségének első értelmezési módja a spanyolokkal szembeni fellépés, mely a Kongresszus tagjai közt pozitív visszhangra talált. A másik interpretáció, mely felháborodást okozott, az egy olyan beavatkozás lehetősége, mely a forradalom leverése céljából kerül kivitelezésre, előnyben részesítve a gazdasági érdekeket, szemben a sziget államiségével és a humanitárius válsággal.⁶⁰

A következő, április 16-i ülés már teljes spanyollelenezés hangulatban zajlott. A Main elsüllyedésével kapcsolatban új információk kerültek a nyilvánosságra, ráadásul a követi jelentések a gazdasági károk keletkezéséről, valamint a koncentrációs táborok további működéséről is fokozták a feszültséget a Kongresszusban. Egy meg nem nevezett spanyol újságból kiderült, hogy ugyan nem az amerikai hadihajó érkezésekor, de korábban valóban helyezték el a spanyol haderő víziaknákat, ám nem figyelmeztették erre az amerikaiakat. A spanyol–amerikai diplomácia megpecsételődött, az európai hatalmak pedig az USA akcióját kívánták egy esetleges beavatkozással támogatni. A segítséget a Monroe-doktrína okán elutasították,

⁵⁷ KISSINGER: i. m. 26.

⁵⁸ DE MIGUEL FERNÁNDEZ: i. m. 269.

⁵⁹ *Congressional Record*, Vol. 31, 55th Congress, 3278, „Destruction of the battle ship Main”.

⁶⁰ Uo., 3767, „Bailey képviselő felszólalása”.

a morális támogatás azonban biztonságos hátteret nyújtott az önálló intézkedéshez. A Main esetét megelőzően egy másik töréspont is megfigyelhető a spanyol–amerikai viszonyban, mely elsősorban magát McKinleyt érintette legnagyobb mértékben. Ez Enrique Dupuy de Lome, a washingtoni spanyol követ február 9-i magánlevele, melyben az amerikai elnökkel kapcsolatban kritikai észrevételeinek adott hangot. A levelet a kubai felkelők megszerezték és továbbították az USA-ba, ahol angol nyelven a *New York Journal* újság közzétette „Az Egyesült Államok történetének legkomolyabb inzultusa” címen.⁶¹

Az intervenciót megelőzően a Kongresszus elfogadta a Teller-cikkelyt, mely „biztosította a sziget szuverenitását” azáltal, hogy az USA nem annektálja Kubát. Az első pont proklamálta a lakosság függetlenségét, a második felszólította az anyaországot a fegyveres erők kivonására és Kuba feletti hatalmának feloldására. Az utolsó két rendelkezés az Egyesült Államok elnökének megadja a lehetőséget, hogy a korábbi pontokat katonai beavatkozással érvényesítse, illetve a várakozásokkal ellentétben kizárja az annexió lehetőségét.⁶²

A legutolsó rendelkezést, mint ismeretes, hamar megszegették a hosszú ideje fennálló külügyi ambíciók okán. Kérdés, hogy ezt a pontot egyáltalán miért fogadták el, hiszen a többi térség, mint pl. a Fülöp-szigetek vagy Puerto Rico esetében az azonnali beolvasztás módszerét alkalmazták. A kubai viszonyokat megvizsgálva nyilvánvalóan a lakosság szabadságigénye okán volt erre szükség. A felkorbácsolt politikai-társadalmi viszonyok miatt elképzelhetetlen volt, hogy engedtek volna egy új megszállásnak a spanyol iga lerázását követően.

Kubai alkotmányok és az USA

Az alaptörvények léte az események lényeges momentuma, ami a sziget állami státuszát a szomszéd ország szemében zavarossá tette. A Kongresszusban nemzetközi jogot érintő vitákat generált, megosztva az érintetteket a kérdésben. Az emigrációban született szervezetek, mint megismertük, töretlenül dolgoztak a kubai függetlenség kivívásán, ám az alkotmányos tevékenység még ezen csoportok létezése előtt a század elején kezdetét vette. Az első kubai alkotmány 1812-ben született meg, melyet továbbiak követtek az 1898-as észak-amerikai intervencióig. 1895–1898 között három jelentős alaptörvény jött létre. Közülük kettőt az 1895-ös jimaguayú-i és az 1897-es yaya-i dokumentumot a kubai lakosság által kiállított alkotmányként tartunk számon, melyek mindegyike több forrásra nyúlik vissza. Ezek egyike maga a PRC, mely a jogalkotás folyamatában vett részt. Egy másik forrásuk a Montecristi

⁶¹ VINCENTE ARRIBAS MONTES: „Enrique Dupuy de Lome – un diplomático español en Japón en el siglo XIX.” *Cuadernos Canela*, 1999, Vol. XI., 123–141, itt 139, canela.org.es/cuadernos-canela/indice/ (2020. 05. 02.)

⁶² H.J. Res. 233, Teller Amendment, April 16. 1898.

Manifesztum⁶³, illetve Martí által Manuel Mercado⁶⁴ számára írt levél, melyet politikai végrendeleteként tartották számon.⁶⁵

A második spanyolelles megmozdulás előtt is születtek alkotmányok, ám az 1895-ös jimaguayú-i volt az első, mely különválasztotta a polgári és katonai rendelkezéseket.⁶⁶ A dokumentumban többedik alkalommal tűzik ki célul a köztársasági államformát, mely deklarálja későbbiekben az önálló Kuba létét, 24 cikkelyben kontrollálva a működést. Rövid terjedelme és világos szövegezése ideiglenes mivoltából ered, megalkotói elsősorban a háborús időszak alatti önálló működést kívánták szabályozni, melyet két évre becsültek. Az első két cikkely a legfelsőbb hatalmat legitimizálja, jelen esetben a *Consejo de Gobierno*⁶⁷ szervezetét. A kormány feladatait és jogkörét a 3–6. cikkelyek jegyzik, melyet követően a végrehajtóhatalom gyakorlását ismertetik a 7–13. cikkelyek. A 14–16-ig tartó szabályozás az államtitkárok illetve helyetteseik ügyköréről rendelkezik, ezt követően a 17–21. cikkelyekben a katonai ügyekről, majd a következő kettő a kormánytagok esetleges büntetőjogi felelősségrevonásáról gondoskodott. Maga a kormányzat egy elnökből, egy elnökhelyettesből valamint egy belügyi, egy külügyi, egy hadügyi és egy gazdasági államtitkárból tevődik össze. A törvényhozó és végrehajtó hatalom a kormány hatásköre polgári szinten, míg katonai viszonylatban a főparancsnok a hatalom forrása. Az utolsó cikkelyben az egész dokumentum két éves érvényességét, majd egy új, későbbi alaptörvény megalkotásának kritériumait fektették le, melyet 1897. október 19-én hoztak létre yaya-i alkotmány néven.

Az új és a korábbi alaptörvény közti szembeötlő eltérés a yaya-i dokumentum hossza annak öt bekezdésével és 48 cikkelyével, mely jelzi végleges érvényességét. Míg az 1895-ös alkotók első cikkelye azonnal az államszerkezettel és a vezetés feladataival indított, addig az 1897-es alaptörvény első szakaszának két cikkelyében meghatározták az új állam földrajzi kiterjedését, illetve a kubai nemzetiség kritériumait. Kuba országának és nemzetiségének definiálása jelentős aktusként értékelhető, hiszen így váltak hivatalosan is valódi nemzetté, amit az USA az intervenció fontolgatásakor hiányolt.⁶⁸ Tovább erősíti az államiság tényét, hogy első ízben nevezik konkrétan a Kubai Köztársaság alkotmányának, míg a korábbi preambulum célkitűzésként említi a független Kuba köztársasággá formálásának lehetőségét, emellett fontos kiegészítéseket is tartalmaz. A tartalom lényegi különbségeit Beatriz Bernal kategorizálta *El origen del constitucionalismo cubano* című fentebb idézett

tanulmányában. Az első újdonság a II. szakasz összesen 11 cikkelyében mutatkozik, melyek hangsúlyt fektettek az egyén politikai jogaira és az alapvető emberi jogokra is. A következő két szakasz a kibővített irányító testületek jogkörét és működését is részletezi, ráadásul a főparancsnok legfőbb hatalma már nem terjed ki minden honvédelmi kérdésre, a funkciót a kormány veszi át egy hadügyi államtitkár által.⁶⁹ A kubai alkotmánytörténet látszólag lezárul a végleges alkotmánnyal, ám válaszul az anyaország szintén alaptörvényi szabályozást bocsátott ki Kuba számára 1897. november 25-én. A kubai alkotás és a királyi dokumentum összehasonlítása során mutatkozik meg a két mentalitás különbsége. Spanyolország még 1897-ben is hitt a közös jövőben, alkotmányával csupán az együttműködés kereteinek rögzítését kívánta elérni néhány apróbb, de korántsem lényegi változtatással. A jelentéktelen újdonságokat valószínűleg a diplomácia indukálta, hiszen ekkorra az USA már nyomást gyakorolt a spanyol félre a kubai állapotok kapcsán.

Mindenképpen érdemes kiemelni a kubai *Constitución de La Yaya* és a spanyol *Constitución Autonómica* közötti éles különbségeket. Az első eltéréssel már a preambulumokban konfrontálódunk, a kubai verziót egy függetlennek kikiáltott Alkotmányozó Gyűlés szerkeszti,⁷⁰ míg a spanyol alaptörvény megtévesztő nevével ellentétben egész egyszerűen egy királyi dekrétum, nem egy autonómiát biztosító önálló alkotmány. A két dokumentum léte elviekben két államalakulathoz vezet. A yaya-i dokumentum létrehozott egy új, független országot, a spanyol változatban viszont a sziget államjogilag továbbra is a Korona szerves része, ahol a spanyol *Gobernador General* a hatalom legfőbb forrása. Szintén lényeges különbség a vezető tisztségek betöltéséhez szükséges kritériumok meghatározása mindkét félnél, és ebben az esetben kap nagyobb szerepet a kubai nemzetiség definiálása is. A *Constitución Autonómica* a vezető testületet 35 főben állapította meg, melyből 17-et a király nevez ki, a többi ügyvivő pedig választás útján foglalhatja el pozícióját. A 6 előírásból kettő automatikusan gátolja a kubai lakosság véleményének érvényesülését, ugyanis az egyik szerint a spanyol nemzetiség előfeltétel, ami kiegészül azzal a kitéttel, miszerint tilos a kapcsolat a kubai felkelők kormányával. A korlátozások e területen a kubai változatban sem maradnak el, ahol viszont éppen a kubai nemzetiség válik az egyes tisztségek betöltésének fontos feltételévé. A két alkotmány léte ismét nehézséget teremtett az intervencióra nézve, hiszen a Kongresszus számára Kuba állami mivolta valóssá vált, míg az elnök továbbra sem ismerte el, immár valódi jogi keretekre is hivatkozva.

⁶³ Montecristi Manifesztum: a PRC hivatalos dokumentuma, melynek szerzői José Martí és Máximo Gómez. Az 1895. március 25-én született manifesztum deklarálja a függetlenségi harcok újratekintését.

⁶⁴ Manuel Mercado (1838–1909): mexikói származású ügyvéd, politikus, José Martí barátja. Martí halála előtti napokban írta meg levelében a függetlenséggel kapcsolatos gondolatait, melyben kifejti, hogy kötelessége a szabadságért harcolni.

⁶⁵ Beatriz BERNAL: *El origen del constitucionalismo cubano: Las constituciones de "Cuba en Armas"*. Instituto de Investigaciones Jurídicas de la UNAM, 2013, 696.

⁶⁶ Uo., 697.

⁶⁷ A kubai kormányzat megnevezése.

⁶⁸ *Congressional Record*, Vol. 31, 55th Congress, 2082, „Foraker szenátor felszólalása”.

⁶⁹ *Constitución de la Yaya de 1897*, Instituto de Investigaciones Jurídicas de la UNAM.

⁷⁰ Uo.

Weyler és a reconcentrados, a kubai internáló táborok

Az USA társadalmát legjobban feltűzelő spanyol intézkedés a főkormányzó által felállított „koncentrációs táborok” létrehozása volt, ahová a lakosság lázadó elemeit és családjukat deportálták, amit Weyler a kubai felkelők agressziójával magyarázott.⁷¹ A nyomorúságos körülmények és a brutális bánásmód amerikai adatok szerint 600.000 áldozatot követelt.⁷² Lázadónak elsősorban az *Ejército Libertadorral* együttműködő személyeket minősítették, akik fegyvereket tároltak, osztogattak vagy adtak el. Sokszor alaptalanul kerültek a táborokba, sőt az internálás az egész vidéki lakosságot érintette, aminek súlyos következményei lettek. Weyler a vidéken élőket kevésbé tekintette ellenőrizhetőnek, bizonyos volt abban, hogy a forradalmárokkal együttműködnek, így ezt a réteget, azaz a mezőgazdaság termelőit összegyűjtve „városi táborokba” záratta. Földművelő munkaerő hiányában hamarosan az egész szigetet sújtotta az éhínség, ráadásul az egészségügyi ellátás is működésképtelen állapotban volt, ami nem kizárólag az őslakosságot, hanem az egész spanyol haderőt érintette, mely a kutatások szerint összesen 300.000 főt tett ki.⁷³

A helyzetről az USA folyamatosan informálódott hivatalnokai útján, egyikük C. W. Russell, az igazságügyi hivatal küldötte, aki nem sokkal a koncentrációs politika kihirdetése után Kubába látogatott a körülmények ellenőrzése céljából. Az Észak-Amerikában terjedő hírek az embertelen állapotokról Russell ellenőrző útja során bizonyítást nyertek. A termőföldek és ültetvények valóban szigetszerte lángoltak, ahogy erről az ültetvényesek már korábban értesültek, némelyik terület az összecsapások következtében, némelyik a felkelők szándékos gyújtogatásának áldozatává vált. Az USA hivatalnokai számtalan beteg és az éhezéstől legyengült lakossal találkozott, a kitelepítettek különböző régi üzemekben zsúfolódtak össze egyéb hajlék hiányában. Mások tömött vasúti kocsikban letek menedékre a külvárosban. Az embertelen körülmények között élők számát Russell 400.000 főre becsüli, akik étel, gyógyszer és megélhetés nélkül tengődtek az utcákon kilátástalanul, munkalehetőség nélkül. Az állapotok súlyos következményeként járvány ütötte fel a fejét, ami a szigeten lévő kezdetleges egészségügyet maga alá gyűrte. Terjedt a malária és a beriberi⁷⁴, a megtelt kórházakban 200 betegre jutott egy orvos, aminek következtében aki bekerült az intézménybe, már nem jutott ki élve. Az elhunytak száma megtöltötte a temetőket, sokakat már csak a lángoló termőföldekre dobtak „hamvasztás” gyanánt. Az éhezés és a betegség általános jelensége nem csupán a helyiek között ütötte fel a fejét, valójában a katonákat is jelentős mértékben érintette annak ellenére, hogy a hadsereg élelmezése prioritást élvezett. Helyi értesülések szerint se a kiküldött hivatalnokok, se a katonaság nem kapott fizetést nyolc hónapja, ami tovább súlyosbította krízist. Russell a látottak követ-

⁷¹ DE MIGUEL FERNÁNDEZ: i. m. 160–161.

⁷² Uo., 264.

⁷³ Uo., 156.

⁷⁴ Beriberi: a B1-vitamin hiányából fakadó betegség, mely kezelés hiányában halálos is lehet.

kezében karitatív akciót kezdeményezett, melyet állami szintűvé kívánt tenni, tapasztalva a nyilvánvalót, hogy a Spanyol Királyság képtelen ellátni a kubaiakat, az őslakosokat és a spanyolokat egyaránt.⁷⁵

A *reconcentración* politikája nem Weyler találmánya volt, már az 1880-as években is felmerült, mint lehetőség, ám az akkori kormányzó, Arsenio Martínez-Campos⁷⁶ a Weyler alatt megmutatkozott hiányos anyagi és infrastrukturális feltételek okán nem vállalta fel kivitelezését.⁷⁷ A kialakult helyzet a spanyol hivatalnoki réteget is megosztotta, amit José Congostó, a Phiadelphiaban székelő konzul és a de Lome közti levélváltás is bizonyít, melyben Congostó aljas és barbár tetteknek ítélte Weyler módszerét.⁷⁸ Honfitársai szintén bírálták Weylert, köztük egy jelentős politikus, az aktuális miniszterelnök, Seguisundo Moret, felvetette azt is, hogy a főkormányzó megfontolhatta volna az autonómia kérdését.⁷⁹

A jelenségek híre rendszeresen eljutott mind az USA Kongresszusához mind sajtóorgánumaihoz, ami kettős nyomást gyakorolt az aktuális elnökökre, Clevelandre és McKinleyre. A Kongresszus és a közvélemény egyre határozottabban követelte kezdetben a humanitárius válság kezelését, majd a konkrét politikai állásfoglalást, majd ha szükséges, az abból adódó intervenciót, amire 1898 áprilisában került sor. Az intervenció során az USA számára bár nem az elsődleges, de jelentős motivációt jelentett a *política de reconcentración* felszámolása, melyet egyes kutatók, mint Francisco Pérez Guzmán, Joël Kotek vagy Pierre Rigoulot az angolok búrpolitikájához hasonlítva óriási mértékű holokausztként értékelnek.⁸⁰

A kubai függetlenség kérdése az Újvilág és az Óvilág diplomáciájának történelmi fordulópontját hozta el a századforduló végén a Monroe-elvet beteljesítve. A sziget függetlenné válásával nemcsak egy új szuverén állam keletkezett a Karib térségben, hanem lefektette a máig érvényes befolyási övezeteket a nemzetközi hadszíntéren. A végleges állami és földrajzi státusz kialakulásával az USA kivívta a jelenleg is érvényes patrónusi szerepét a világban és saját térségének legfőbb domináns hatalmává vált.

⁷⁵ Trumbull WHITE: „Chapter XXVIII. Weyler's reconcentration policy and its horrors.” In Uő.: *Our War with Spain for Cuba's Freedom*, Project Gutenberg, 2003, 233–244.

⁷⁶ Martínez Campos (1831–1900): tábornok, harcolt a tíz éves háborúban, majd hazatérően rövid időre spanyol miniszterelnök (1879), majd 1895–1896 között Kuba gyarmati főkormányzója.

⁷⁷ DE MIGUEL FERNÁNDEZ: i. m. 259–260.

⁷⁸ Uo., 259.

⁷⁹ Uo., 161.

⁸⁰ Uo., 156.

Rezümé

A tanulmány a kubai függetlenség nemzetközi kontextusát mutatja be, tárgyalva az észak-amerikai intervenció okait és folyamatát, mely háborút eredményezett Spanyolország és az USA között 1898-ban. Habár William McKinley elnök nem kívánt konfliktusba kerülni Spanyolországgal, nem volt választása, hiszen a Kongresszus és a közvélemény mindenáron követelte az európai dominancia feloldását a térségben. Hivatkoztak a Monroe-doktrínára és a fő kormányzó Valeriano Weyler koncentrációs politikájára, mely súlyos humanitárius válságot okozott Kubában. Az USA és a Spanyol Királyság diplomáciai kapcsolatainak megtörése végül háborúhoz vezetett. A cikk a három állam viszonyát vizsgálja, valamint a szigethez való spanyol ragaszkodás gazdasági okait, annak ellenére, hogy Kuba már nem termelt profitot az USA-val fennálló szoros gazdasági kapcsolat okán.

Kulcsszavak

spanyol–amerikai diplomácia, kubai függetlenség, kubai alkotmányok, koncentrációs politika, William McKinley, Valeriano Weyler, José Martí

Abstract

The Independence of Cuba in International Context: USA, Spain, Cuba

The study presents the international context of Cuban independence, discussing the motives behind and process of the North American intervention that caused the war between Spain and the USA in 1898. Although president William McKinley did not want a conflict with Spain, he had no choice because Congress and common opinion resolutely demanded the end of European dominance in the area. They referred to the Monroe-doctrine and the cruel reconcentration policy of governor general Valeriano Weyler that produced a grave humanitarian crisis in Cuba. Diplomacy between the USA and the Hispanic Monarchy suffered a breakdown that resulted in the war. The article investigates the relations of the three states and the economical motives of Spain in insisting on continued influence over the island despite the fact that Cuba did not yield any profit because of its economic relations with the USA.

Keywords

Spanish-american diplomacy, independence of Cuba, constitutions of Cuba, reconcentration policy, William McKinley, Valeriano Weyler, José Martí

BOBAY ISTVÁN ZOLTÁN

Mexikói veteránok¹ az 1877–78. évi orosz–török háborúban

A *Foksányi szoros* című történelmi regény fiktív főszereplője, Domahiday Ákos az 1870-es években az Osztrák-Magyar Monarchia alkonzuljaként teljesített szolgálatot Belgrádban. A regény története szerint 1877-ben, az orosz–török háború idején, a közös külügyminisztérium utasítására előbb az ún. *törökországi magyar légió* szervezését kellett segíteni, melyet az egykori 48-as alezredes Csutak Kálmán kívánt létrehozni. A magyar légió létrehozása kudarcba fulladt, ezt követően Domahidayt a Konstantinápolyban felállított *törökországi lengyel légió* egységéhez rendelték (melyben magyarok is szolgáltak) amely az orosz–török párharcok során súlyos veszteségeket szenvedett. A főhőst a regény záró harmadában végül saját elhatározásából a szintén sikertelenségre kárhozottatott 1877-es *székely légió* szervezői között találjuk, akik egy a Székelyföldről tervezett hidrobombázó akcióval kívánták az orosz utánpótlási vonalakat elvágni Moldvában és ezzel segíteni a török erőket.

A regény főhőse kitalált személy, azonban a mellette megjelenő alakok szinte mind valóságosak. Az írás összehasonlító elemzését alapul véve megállapítható, hogy a közölt történetek tényleges történelmi alapokon nyugszanak. Cseres Tibornak ez a regénye irányította a figyelmünket az 1877–78-as orosz–török háború légióinak történetére, ugyanis a regényben két, Mexikót megjárta magyar katona, Horváth Lajos (a törökországi lengyel légió tisztje) és Almássy Jenő (a székely légió vezetésére kizemelt parancsnok) is felbukkan.² Ezenfelül a téma további feltárásánál azt tapasztaltuk, hogy rajtuk kívül az egykori mexikói osztrák önkéntes sereg több korábbi tagja is érintett volt az eseményekben. Kíváncsiságunkat még jobban felkeltette Szádeczky Kardos Lajos egyik közlése, aki munkájában a következőket írta: „A török–lengyel magyar és székely légió, mint a láncszem, úgy függött össze tükös szálakkal.”³

Jelen munkában a következő kérdésekre keressük a választ:

I. A rendelkezésre álló források alapján hány volt mexikói veterán vett részt az 1877–78-as orosz–török háborúban? (A rendelkezésre álló adatok alapján elsősorban a magyar honos katonákra fókuszálunk.)

¹ A mexikói veterán megnevezés alatt azon személyeket értem, akik az 1864–1866 között fennállt mexikói osztrák önkéntes sereg (*Mexikanische Österreichische Freiwilligenkorps*) tagjaiként szolgáltak Mexikóban, Habsburg Miksa császársága idején.

² CSERES TIBOR: *Foksányi szoros*, Budapest, Magvető Kiadó, 1985.

³ SZÁDECZKY KARDOS LAJOS: *A székely puccs 1877-ben: A székely légió szervezése az orosz–török háborúban*, Budapest, Az Erdélyi Magyar-Székely Szövetség kiadása, 1920.